

2. Законодавчі ініціативи в сфері безпеки дорожнього руху – вагомий крок на шляху до поліпшення ситуації на дорогах країни : [круглий стіл]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://week2011.roadsafety.org.ua/ua/188/289>.

3. Шевчук О.О. Економічний еквівалент вартості життя як стимул розвитку страхового ринку та модернізації економіки України / О.О. Шевчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 13–18. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2014_2_5.pdf.

4. Регламент С. 1, OBL 257 від 27 жовтня 1995 року зі змінами, внесеними Регламентом (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 1882/2003 від 31 жовтня 2003 року (OB L 284, С. 1).

5. Стремление к нулю: высокие задачи и системный подход в безопасности дорожного движения // OECD. – М., 2009. – 295 с.

6. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 року № 480-р від 6 липня 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 120.

7. Новації у фінансуванні дорожнього господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukravtdor.gov.ua/novini/%D1%81_novatsii-v-finansuvanni-dorozhnogo-gospodarstva-ukraini.html.

ШОПТЕНКО С. С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юридичних дисциплін
(Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ)

УДК 342.9

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Визначено поняття та особливості принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. Проаналізовано нормативно-правові акти, що закріплюють принципи діяльності окремих правоохоронних органів. Визначено систему принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів та охарактеризовано її.

Ключові слова: *принципи права, принципи адміністративно-юрисдикційної діяльності, правоохоронні органи, прокуратура, міліція, служба безпеки, Державна прикордонна служба.*

Определено понятие и особенности принципов административно-юрисдикционной деятельности правоохранительных органов. Проанализированы нормативно-правовые акты, закрепляющие принципы деятельности отдельных правоохранительных органов. Определена и охарактеризована система принципов административно-юрисдикционной деятельности правоохранительных органов.

Ключевые слова: *принципы права, принципы административно-юрисдикционной деятельности, правоохранительные органы, прокуратура, милиция, служба безопасности, Государственная пограничная служба.*

The concept and features of administrative-jurisdictional law enforcement activities principles were defined. We analyzed regulations that establish principles of certain law enforcement agencies. The system of administrative and jurisdictional principles law enforcement activities was defined and characterized.

Key words: *principles of law, principles of administrative and jurisdictional activity, law enforcement agencies, prosecutors, police, Security Service, State Border Service.*

Вступ. В умовах проведення адміністративної реформи в Україні велика увага приділяється вдосконаленню діяльності органів державної влади, у тому числі правоохоронних органів. Змінюються пріоритети їх діяльності, форми та методи роботи. Удосконалюється правове забезпечення їх функціонування. Провідними напрямками в діяльності правоохоронних органів стає профілактика та попередження правопорушень як запорука забезпечення реалізації прав та свобод громадян. За таких умов потребують переосмислення принципи правоохоронної діяльності, у тому числі адміністративно-юрисдикційної діяльності.

Дослідженню питань адміністративної діяльності правоохоронних органів приділяли увагу такі провідні науковці, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, Ю.П. Битяк, А.П. Гетьман, І.П. Голосніченко, В.Л. Грохольський, С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк, В.К. Колпаков, С.Ф. Константинов, А.М. Куліш, В.І. Олефір, М.І. Панов, В.П. Петков, Т.О. Проценко, О.П. Рябченко, А.О. Селіванов, С.Г. Стеценко, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа, Х.П. Ярмакі, О.Н. Ярмиш та інші. Проте питання характеристики принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів залишилися поза увагою науковців.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення змісту та особливостей принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: охарактеризувати наукові погляди на поняття принципів управлінської діяльності та адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів; визначити поняття принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів; проаналізувати нормативно-правові акти, що закріплюють принципи діяльності окремих правоохоронних органів; визначити систему принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів та охарактеризувати їх.

Результати дослідження. У правовій науці під принципом прийнято розуміти переконання, норму, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, або основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку, особливості, покладену в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось тощо [1, с. 899; 2, с. 1125]. Тобто принципи є основою певних суспільних процесів, визначають їх сутність та є їх вихідними положеннями. На думку П.М. Рабіновича, принципи права – це керівні засади (ідеї), які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування та розвитку людини й суспільства, визначають зміст та спрямованість правового регулювання [3, с. 82]. Тобто принципи є базою будь-якого явища чи процесу, що відбувається в суспільстві, визначають їх зміст та зумовлюють їх розвиток. Принципи адміністративного права є основою для розвитку правовідносин у сфері державно-владної виконавчо-розпорядчої діяльності. Вони є вихідними положеннями, що визначають статус суб'єктів та зміст адміністративних правовідносин, що виникають між ними.

Як і будь-якому правовому явищу, принципам адміністративного права притаманна низка ознак, а саме:

- 1) вони формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина й нормального функціонування громадянського суспільства та держави;
- 2) встановлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організовується діяльність суб'єктів адміністративного права;
- 3) принципи адміністративного права характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, але є реально досяжними [4, с. 63].

Враховуючи вказані ознаки, принципи можна визначити як основоположні засади діяльності суб'єктів адміністративного права із забезпечення реалізації громадянами їх прав та свобод у сфері державного управління.

Принципи адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів характеризують зміст та специфіку функціонування таких органів із вирішення правових спорів, що виникають у процесі їх державно-владної діяльності та пов'язані з порушенням чинного законодавства. Вони закріплюються в спеціалізованих нормативно-правових актах та є специфічними для кожного правоохоронного органу.

Враховуючи такі особливості, принципи адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів можна визначити як основоположні засади їх діяльності з розгляду та вирішення підвідомчих їм правових спорів щодо порушення прав, свобод чи законних інтересів громадян або держави, що виникають у процесі їх державно-владної діяльності.

Таким принципам притаманні такі ознаки:

- вони закріплюються в законодавчих нормативно-правових актах;
- визначають зміст та специфіку адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів, є основою їх функціонування;
- мають обмежене коло суб'єктів, що їх реалізують;
- закріплюються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Система принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів на сьогодні не закріплена в жодному нормативно-правовому акті. Вона впливає з принципів діяльності держави, до яких прийнято відносити такі: 1) пріоритет прав і свобод людини; 2) єдність і поділ влади; 3) верховенство права, яке виражається, наприклад, у праві оскарження в суді рішень державних органів, відшкодуванні шкоди, заподіяної їхніми незаконними діями; 4) законність; 5) ієрархічність – підлеглість по вертикалі; 6) організаційно-правова зв'язаність діяльності державних органів і посадових осіб; 7) поєднання виборності та призначуваності; 8) демократизм методів і стилю роботи; 9) змінюваність; 10) поєднання колегіальності та єдиноначальності; 11) гласність й урахування громадської думки; 12) професійна компетентність; 13) економічність, програмування, науковість; 14) право рівного доступу до державної служби [5, с. 43]. Така система є досить детальною та відображає всі основоположні засади діяльності держави, від імені якої діють органи державної влади, у тому числі правоохоронні.

Більш вузькою є система принципів управління, до якої належать соціальна спрямованість управлінської діяльності, законності, об'єктивності, комплексності й системності, гласності, поєднання колегіальності та єдиноначальності [6, с. 32].

Принципи управлінської діяльності правоохоронних органів закріплено в спеціалізованих законодавчих нормативно-правових актах. Так, Закон України «Про прокуратуру» визначає, що діяльність прокуратури ґрунтується на засадах верховенства права та визнання людини, її життя й здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; територіальності; презумпції невинуватості; незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень під час виконання службових обов'язків; політичної нейтральності прокуратури; недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади; поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження в порядку, передбаченому процесуальним законом; прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [7].

Проаналізувавши вказаний перелік принципів діяльності прокуратури, можна побачити, що він включає як загальноприйняті принципи управлінської діяльності, так і специфічні

засади, характерні лише для органів прокуратури. Зокрема, до останніх належать принципи недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади та поваги до незалежності суддів. Водночас у зазначеному переліку відсутній загальноприйнятий принцип поєднання колегіальності та єдиноначальності, який характерний для всіх правоохоронних органів, у тому числі й для прокуратури.

Діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням [8]. Зазначений перелік є досить вузьким та не відображає всіх основоположних засад діяльності міліції, у тому числі тих, які є загальними для всіх органів державної влади. Його доцільно доповнити такими принципами, як верховенство права, об'єктивність, презумпція невинуватості, правова рівність, відкритість. Крім того, до нього варто додати такі специфічні принципи діяльності правоохоронних органів, як поєднання колегіальності та єдиноначальності, незалежності та політичної нейтральності.

Діяльність Служби безпеки України, її органів і співробітників ґрунтується на засадах законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України. В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів поєднання єдиноначальності і колегіальності, гласності та конспірації [9]. Для такого правоохоронного органу характерні ті ж самі принципи, як і для попередніх. Водночас, враховуючи специфіку форм та методів роботи Служби безпеки України, в основоположних засадах закріплено поєднання гласності та конспірації, що забезпечує одночасну відкритість їх діяльності та охорону державної таємниці.

Відносно новим для нашої держави правоохоронним органом є Національне антикорупційне бюро, на яке покладається завдання з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [10]. Діяльність цього правоохоронного органу ґрунтується як на загальних принципах державного управління, так і на специфічних, характерних лише для нього правових засадах. Основними принципами діяльності Національного антикорупційного бюро України є верховенство права; повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина; законність; безсторонність та справедливість; незалежність Національного бюро та його працівників; підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам; відкритість для демократичного цивільного контролю; політична нейтральність і позапартійність; взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [10]. Зазначений перелік досить вдало визначив основоположні засади діяльності Національного антикорупційного бюро як правоохоронного органу, що діє у сфері забезпечення прав і свобод громадян та охорони їх від корупційних правопорушень.

Основними принципами діяльності Державної прикордонної служби України є законність; повага й дотримання прав та свобод людини та громадянина; позапартійність; безперервність; поєднання гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності; єдиноначальність; колегіальність під час розробки важливих рішень; взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями під час здійснення покладених на Державну прикордонну службу України завдань; відкритість для демократичного цивільного контролю [11]. Принципи діяльності Державної прикордонної служби є досить подібним до основоположних засад діяльності Служби безпеки України та міліції, що зумовлено спорідненістю їх роботи, схожістю форм та методів діяльності.

Принципи діяльності інших правоохоронних органів є схожими з розглянутими та включають у себе як загальноприйняті принципи державного управління, так і специфічні засади їх роботи із забезпечення реалізації громадянами їх прав, свобод та законних інтересів, охорони їх від протиправних посягань.

Принципи адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів зумовлені принципами їх діяльності та визначають основоположні засади їх функціонування з вирішення правових спорів у сфері їх виконавчо-розпорядчої діяльності. У діяльності

правоохоронних органів основними видами адміністративно-юрисдикційних проваджень є провадження в справах про адміністративні правопорушення, за скаргами громадян та дисциплінарні. Для кожного з указаних видів проваджень є закріплені в законодавстві принципи, згідно з якими вони повинні здійснюватися. Так, відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення провадження в справах про адміністративні проступки має бути реалізовано своєчасно, усебічно, повно й об'єктивно, у точній відповідності із законом [12]. Крім того, цей нормативно-правовий акт закріплює верховенство права та закону під час розгляду та вирішенні справ про адміністративні правопорушення.

Відповідно до Закону України «Про звернення громадян» принципами провадження з розгляду скарг громадян є обов'язковість їх розгляду, заборона розголошення їх змісту, заборона переслідування громадян за подання звернення й неприпустимість примушування їх до його подання та інші.

Проаналізувавши принципи діяльності правоохоронних органів, у тому числі у сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності, можна побачити, що їх усі доцільно поділити на загальні, які характерні для будь-якої виконавчо-розпорядчої діяльності органів державної влади, та спеціальні, які визначають основоположні засади, специфічні для адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. До першої групи належать такі принципи:

- верховенство права;
- законність;
- визнання людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю;
- гуманізм;
- демократизм;
- об'єктивність;
- гласність та відкритість;
- презумпція невинуватості;
- поєднання єдиноначальності та колегіальності;
- політична нейтральність.

До спеціальних принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів можна віднести такі:

- всебічний, повний та об'єктивний розгляд справи;
- невідворотність покарання за вчинення проступків;
- конфіденційність;
- незалежність;
- відкритість для громадського контролю;
- взаємодія між собою, а також з іншими органами державної влади та громадськістю.

Необхідно зазначити, що зазначений перелік не є вичерпним та може бути доповнений принципами, що характеризують специфіку діяльності окремих правоохоронних органів та реалізацію певних видів адміністративно-юрисдикційних проваджень.

Висновки. Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що на сьогодні адміністративно-юрисдикційна діяльність правоохоронних органів здійснюється відповідно до загальноприйнятих принципів державно-владної діяльності, а також правових засад, характерних лише для цих суб'єктів та вказаної діяльності. Вони передбачені великою кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили. Проте чіткий перелік указаних принципів не закріплені у жодному нормативно-правовому акті. Це спричинило ситуацію, коли для окремих правоохоронних органів не закріплено принципи, які мають важливе значення як для правоохоронної діяльності взагалі, так для адміністративно-юрисдикційних проваджень зокрема. У зв'язку із цим варто в нормативно-правових актах, що регулюють адміністративно-юрисдикційну діяльність правоохоронних органів, чітко закріпити принципи такої діяльності, що дозволить на належному рівні забезпечити дотримання прав громадян та держави під час вирішення адміністративних спорів щодо їх порушення.

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад.: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2007– . – Т. 2 : К–П. – 2007. – 962 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права і держави : [посіб. для студ. спеціальності «Правознавство»] / П.М. Рабінович. – Вид. 2-е, зі змін. і доп. – К., 1994. – 285 с.
4. Адміністративне право України : [навч. посіб.] : у 2 т. / [В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.] ; за заг. ред. В.В. Галуцька. – Херсон : Херсон. міськ. друк., 2011– . – Т. 1 : Загальне адміністративне право. – 2011. – 320 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О.Ф. Скакун. – пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
6. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
7. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.
8. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
9. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
10. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
11. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.

